

Лекція

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ВЕРХОВНОЇ РАДИ В УКРАЇНІ

План лекції

“Конституційно-правовий статус Верховної Ради в Україні”

1. Місце та роль Верховної Ради України в механізмі державної влади. Парламент та його ознаки. Види парламентів.
2. Функції Верховної Ради України.
3. Чисельний склад та структура Верховної Ради України.
4. Строк повноважень Верховної Ради України. Дострокове припинення повноважень Верховної Ради Президентом України.
5. Поняття та зміст статусу народного депутата України. Депутатська недоторканність.
6. Повноваження Верховної Ради України: поняття, конституційне закріплення. Повноваження у сфері національної безпеки та оборони.
7. Законодавчий процес та інші парламентські процедури.
8. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини: порядок призначення, повноваження, акти реагування

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

СТАТТЯ 75

ЄДИНИМ ОРГАНОМ
ЗАКОНОДАВЧОЇ ВЛАДИ В
УКРАЇНІ Є
ПАРЛАМЕНТ - ВЕРХОВНА
РАДА УКРАЇНИ.

ПАРЛАМЕНТ

(від фр. parler – говорити) – це представницький орган законодавчої влади держави.

Представницький характер передбачає:

- представляє народ;
- є колегіальним;
- формується шляхом виборів.

ФУНКЦІЇ ПАРЛАМЕНТУ

- 1) **Представницька функція парламенту** полягає в тому, що він є виразником інтересів і волі народу;
- 2) **Інтегративна функція парламенту** полягає в тому, що він є загальнонаціональною ареною розв'язання наявних у суспільстві суперечностей і узгодження багатоманітних соціальних інтересів. ;
- 3) **Регулятивна функція парламенту** полягає в тому, що встановлені ним у законах та інших нормативно-правових актах правові норми є головним регулятором суспільних відносин.

- Однією із вихідних засад функціонування парламенту в демократичній країні є наявність **парламентської автономії**.
- Вона визначається як наявність у представницького органу влади права самостійно врегульовувати внутрішньопарламентські процедури.
- Це є засобом забезпечення самостійності та незалежності парламенту.
- Формою закріплення таких парламентських процедур є, як правило, **Регламент**.

- **Строк повноважень** Верховної Ради України становить **п'ять років**. Конституцією передбачається, що парламент є повноважним за умов обрання до його складу **не менш як двох третин** від його конституційного складу (ч. 2 ст. 82).
- **Повноваження парламенту** можуть бути достроково припинені **Президентом України** за наявності підстав, передбачених ч. 2 ст. 90 Конституції.
- Таке рішення приймається главою держави після консультацій із Головою Верховної Ради України, його заступниками та головами депутатських фракцій у Верховній Раді України

- Основною організаційно-правовою формою діяльності Верховної Ради є сесія.
- Так, згідно з ч. 1 ст. 83 Конституції, чергові сесії парламенту починаються першого вівторка лютого і першого вівторка вересня кожного року.
- Верховна Рада України збирається на першу сесію не пізніше ніж на тридцятий день після офіційного оголошення результатів виборів
- Перше засідання новообраної Верховної Ради України відкриває найстарший за віком народний депутат України

- Сесії Верховної Ради складаються із засідань Верховної Ради, засідань комітетів, тимчасових слідчих комісій і тимчасових спеціальних комісій, що проводяться в період між пленарними засіданнями, під час роботи народних депутатів у депутатських фракціях та з виборцями.
- За звичайних обставин перший і третій тижні кожного календарного місяця впродовж сесії відводяться для пленарних засідань Верховної Ради, другий — для роботи в комітетах, тимчасових спеціальних комісіях і тимчасових слідчих комісіях, депутатських фракціях, четвертий — для роботи народних депутатів з виборцями

- До **найважливіших** складових конституційного права належать питання організації державної влади
- У демократичних країнах, до яких згідно зі статтею 1 Конституції України належить і Україна, єдине джерело державної влади **становить народ**, а первинний акт її утвердження — закон, яким в Україні є її **Основний Закон** — Конституція України
- Відповідно до статті 6 Конституції України «Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на **законодавчу, виконавчу та судову**».

- **Складовими** системи державної влади в Україні є державні органи — **законодавчої, виконавчої, судової влади** та ін.
- **Орган держави** — це певна державна інстанція, яка заснована державою, утворена нею в установленому порядку і діє за її уповноваженнями
- **Державний орган України** — це відносно відокремлена складова єдиної системи органів державної влади, побудованої за конституційним принципом розподілу влад

- **Особовий склад** державного органу об'єднується правовими зв'язками в одне ціле і діє на певній території за допомогою відповідних форм організації й методів діяльності.
- Розрізняють **центральні та місцеві органи** державної влади.
- До центральних належать такі органи держави, повноваження й діяльність яких **поширюються на всю територію держави**, а також на її громадян, які перебувають за межами держави.

- У **статті 75** Конституції України проголошується, що «**єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент** — Верховна Рада України.
- **Верховна Рада** — загальнонаціональний представницький орган державної влади, що діє на постійній основі.
- Верховна Рада України складається з однієї палати
- Порядок діяльності Верховної Ради України, її органів і посадових осіб крім того, що його **викладено в Конституції України**, нині визначено Регламентом Верховної Ради України від **10.02.2010** № 1861-VI., законами України «Про комітети Верховної Ради України» від 4 квітня 1995 р.,

- У статті 76 Конституції України встановлюється, що конституційний склад Верховної Ради України **налічує 450 народних депутатів**, які обираються на основі загального, рівного і прямого виборчого права **шляхом таємного голосування строком на 5 роки.**
- Повноваження Верховної Ради України викладені у **статті 85 Конституції України** пов'язані з внесенням змін до Конституції України, **законотворчою діяльністю та прийняттям законів; зі здійсненням контролю за бюджетом; визначенням засад політики держави і програм суспільного розвитку**

- Конституцією України встановлюється **склад керівництва Верховною Радою України**, до якого входять **Голова Верховної Ради України, Перший заступник Голови Верховної Ради України, заступник Голови Верховної Ради України**.
- Цих посадових осіб Верховна Рада України обирає зі свого складу і відкликає їх (ст.82 Конституції України).
- Голова Верховної Ради України здійснює передбачені Конституцією України **повноваження в порядку**, що встановлюється законом про регламент **Верховної Ради України** (стаття 88 Конституції України),

- **Голова Верховної Ради України:**
 - - веде засідання Верховної Ради України;
 - - організовує підготовку питань до розгляду на засіданнях Верховної Ради України;
 - - підписує акти, прийняті Верховною Радою України;
 - - представляє Верховну Раду України у зносинах з іншими органами державної влади України та органами влади інших країн;
 - - організовує роботу апарату Верховної Ради України.
- **до повноважень Верховної Ради, утворюються комітети**

- Зараз, в Україні діють такі комітети Верховної Ради України:
- - Комітет з питань аграрної політики;
- - Комітет з питань будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства;
- - Комітет з питань бюджету;
- - Комітет з питань державного будівництва, регіональної політики та місцевого самоврядування;
- - Комітет з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи;
- - Комітет з питань економічної політики;
- - Комітет з питань європейської інтеграції; - Комітет з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності;
- - Комітет з питань запобігання і протидії корупції;
- -

- Комітет у закордонних справах;
- - Комітет з питань інформатизації та зв'язку;
- - Комітет з питань інформатизації та зв'язку;
- - Комітет з питань культури і духовності;
- - Комітет з питань науки і освіти;
- - Комітет з питань національної безпеки і оборони;
- - Комітет з питань охорони здоров'я;
- - Комітет з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки;
- - Комітет з питань податкової та митної політики;
- - Комітет з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин;
- - Комітет з питань правової політики та правосуддя;
- - Комітет з питань промислової політики та підприємництва;
- - Комітет з питань Регламенту та організації роботи Верховної Ради України;

- Конституцією України передбачається багато функцій вищого виборного колегіального органу держави — Верховної Ради.
- До основних належать такі:
 - - законодавча;
 - - установча (державотворча, організаційна);
 - - парламентського контролю.
- Здійснення цих та інших функцій Верховної Ради називають **процедурами, або процесом.**

Відповідно розрізняють процедури **законодавчу, установчу, парламентського контролю та ін.**

- **Найголовнішою, характерною** лише для Верховної Ради України як єдиного в Україні законодавчого органу, **є законодавча функція** (законодавча процедура, законодавчий процес).
- **Законодавчий процес** — це діяльність державних органів та їх посадових осіб, пов'язана з поданням до законодавчого органу проектів законів, їх розглядом, прийняттям (зміною, припиненням чинності) і введенням у дію, а також з формуванням єдиної системи законодавства України.

- Законодавчий процес в Україні передбачає такі стадії:
- розробка проектів законів - внесення і відкликання законодавчих пропозицій, законопроектів.
- поправок; - розгляд законодавчих пропозицій
- рішення Верховною Радою питання про включення законопроекту до порядку денного сесії та про порядок роботи над ним;
- прийняття, в разі потреби доопрацювання законопроекту, рішення про створення тимчасової спеціальної комісії для виконання цієї роботи.

- Важливою функцією Верховної Ради України є **установча** (державотворча, організаційна).
- До **основних напрямів діяльності** Верховної Ради щодо здійснення установчої **функції** належать такі:
 - - участь у формуванні органів виконавчої влади;
 - - формування органів судової влади;
 - - створення парламентських структур;
 - - участь у формуванні інших органів державної влади та державних організацій;
 - - вирішення питань територіального устрою України

- Важливою функцією Верховної Ради є також парламентський контроль, який здійснюється в межах, визначених Конституцією України.
- Основними його напрямками є такі:
 - - контроль за діяльністю Кабінету Міністрів України;
 - - контроль за дотриманням конституційних прав і свобод людини й громадянина та їх захист;
 - - бюджетно-фінансовий контроль;
 - - запит Верховної Ради до Президента України;
 - - запит народного депутата України на сесії Верховної Ради України;

- Верховна Рада України здійснює багато інших, наданих органам державної влади.
- До них належать внутрішні функції
- — політична, економічна, соціальна, культурна (духовна), екологічна і зовнішні — зовнішньополітична, зовнішньоекономічна, оборонна та ін.
- Усі вони більшою чи меншою мірою мають конституційне закріплення.

- Народним депутатом України може бути обрано громадянина України, який на день виборів досяг двадцяти одного року, має право голосу і проживає в Україні протягом останніх п'яти років.
- Не може бути обраним до Верховної Ради України громадянин, який має судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята у встановленому законом порядку.
- Повноваження народних депутатів України визначаються Конституцією та законами України.
- Народні депутати України здійснюють свої повноваження на постійній основі.

- **Повноваження народних депутатів України** припиняються одночасно з припиненням повноважень Верховної Ради України, а також у разі:
 - 1) складення повноважень за його особистою заявою;
 - 2) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;
 - 3) визнання його судом недієздатним або безвісно відсутнім;
 - 4) припинення його громадянства або його виїзду на постійне проживання за межі України.

- Строк повноважень Верховної Ради України становить п'ять років.
- Конституцією передбачається, що парламент є повноважним за умов обрання до його складу не менш як двох третин від його конституційного складу (ч. 2 ст. 82).
- Як роз'яснив Конституційний Суд України, ця вимога є умовою повноважності Верховної Ради протягом усього періоду скликання, а не лише при вирішенні питання відкриття першого засідання першої сесії парламенту нового скликання (Рішення від 17 жовтня 2002 р. № 17-рп/2002 — у справі щодо повноважності Верховної Ради України).

- Головними функціями Верховної Ради України є:
- 1)законодавча;
- 2)установча;
- 3)бюджетно-фінансова;
- 4)функція парламентського контролю;
- 5)зовнішньополітична

- Основними напрямками діяльності Верховної Ради України із здійснення установчої функції є:
 - 1) участь у формуванні органів виконавчої влади;
 - 2) формування органів судової влади та прокуратури;
 - 3) створення парламентських структур; 4) участь у формуванні інших органів державної влади та державних організацій;
 - 5) вирішення питань територіального устрою України і забезпечення формування органів місцевого самоврядування.
- Пріоритетним напрямом установчої функції є призначення виборів Президента України, у строки, передбачені Конституцією України.

Усфері формування органів судової влади та прокуратури до повноважень Верховної Ради України належить:

- надання згоди на призначення на посаду та звільнення з посади Президентом України Генерального прокурора України;
- висловлення недовіри Генеральному прокуророві України, що має наслідком його відставку з посади;
- призначення на посади та звільнення з посад третини складу Конституційного Суду України;

- Щодо створення парламентських структур, то йдеться про ті структури, які здійснюють не лише внутрішньопарламентські, а й загальнодержавні функції. На реалізацію цього напрямку установчої функції Верховна Рада України:
 - призначає на посади та звільняє з посад Голову та інших членів Рахункової палати (п. 16 ч. 1 ст. 85 Конституції України);
 - призначає на посаду та звільняє з посади Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (п. 17 ч. 1 ст. 85 Конституції України);

- обирає зі свого складу Голову Верховної Ради України, Першого заступника і заступника Голови Верховної Ради України та відкликає їх з цих посад (ч. 1 ст. 88 Конституції України);
- створює з числа народних депутатів України комітети Верховної Ради України та обирає голів, перших заступників, заступників голів та секретарів цих комітетів (ч. 1 ст. 89 Конституції України);
- може створювати тимчасові спеціальні та тимчасові слідчі комісії (частини 2,3 ст. 89 Конституції України);
- призначає на посаду та звільняє з посади керівника апарату Верховної Ради України (п. 35 ч. 1 ст. 85 Конституції України).

- Щодо участі у формуванні інших органів державної влади та державних організацій, то Верховна Рада України відповідно до пунктів 18-22 ч. 1 ст. 85 Конституції України здійснює:

- 1)призначення на посаду та звільнення з посади Голови Національного банку України за поданням Президента України;
- 2)призначення на посади та звільнення з посад половини складу Ради Національного банку України;
- 3)призначення на посади та звільнення з посад половини складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення;
- 4)призначення на посади та звільнення з посад членів Центральної виборчої комісії за поданням Президента України;
- 5)затвердження загальної структури, чисельності, визначення функцій Служби безпеки України, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також Міністерства внутрішніх справ України.

Щодо вирішення питань територіального устрою України і забезпечення формування органів місцевого самоврядування, то Верховна Рада України у цій сфері здійснює:

- утворення і ліквідацію районів, установлення і зміну меж районів і міст, віднесення населених пунктів до категорії міст, найменування і перейменування населених пунктів і районів (п. 29 ч. 1 ст. 85 Конституції України).

Інші найважливіші питання територіального устрою загальнодержавного і місцевого значення вирішуються референдумами. Відповідно до ст. 73 Конституції України виключно всеукраїнським референдумом, який призначає Верховна Рада України, вирішується питання про зміну території України;

- призначення чергових та позачергових виборів до органів місцевого самоврядування (п. 30 ч. 1 ст. 85 Конституції України);
- дострокове припинення повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим за наявності висновку Конституційного Суду України про порушення нею Конституції України або законів України; призначення позачергових виборів до Верховної Ради Автономної Республіки Крим (п. 28 ч. 1 ст. 85 Конституції України);
- прийняття законів про територіальний устрій України; засади місцевого самоврядування; статус столиці України; спеціальний статус інших міст; правовий режим державного кордону (ст. 92 Конституції України).

- Основними напрямками реалізації функції парламентського контролю є:
- 1) контроль за діяльністю Кабінету Міністрів України. Це пріоритетний напрям парламентського контролю (ч. 2 .ст. 113 Конституції України).

Порядок розгляду питань, пов'язаних з парламентським контролем за діяльністю Кабінету Міністрів України, визначений Главою 38 Регламенту Верховної Ради України. Формами такого контролю є:

1. схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України;
2. розгляд звітів та доповідей Кабінету Міністрів України про хід і результати виконання схваленої Верховною Радою України Програми діяльності Кабінету Міністрів України;
3. проведення «Днів Уряду України»;

- 2) розгляд Верховною Радою питання про відповідальність Кабінету Міністрів України;
- 3) парламентський контроль за дотриманням конституційних прав та свобод людини і громадянина та їх захист (здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини);
- 4) бюджетно-фінансовий контроль (здійснює Рахункова палата);
- 5) направлення запиту до Президента України на вимогу народного депутата України, групи народних депутатів України чи комітету Верховної Ради України, попередньо підтриману не менш як однією третьиною від конституційного складу Верховної Ради України (п. 34 ч. 1 ст. 85 Конституції України);

- **6)** народний депутат України має право на сесії Верховної Ради України звернутися із запитом до органів Верховної Ради України, до Кабінету Міністрів України, до керівників інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також до керівників підприємств, установ і організацій, розташованих на території України, незалежно від їх підпорядкування і форм власності. Керівники органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій зобов'язані повідомити народного депутата України про результати розгляду його запиту (ст. 86 Конституції України);
- **7)** здійснення парламентського контролю з окремих питань безпосередньо чи через тимчасові спеціальні і тимчасові слідчі комісії.

Серед **внутрішніх функцій** Верховної Ради вирізняють:

- політична,
- економічна,
- соціальна,
- культурна,
- екологічна;

Серед **зовнішніх**:

- оборонна,
- зовнішньополітична,
- зовнішньоекономічна та ін.

Про наявність у Верховної Ради України економічної, соціальної, культурної та інших внутрішніх функцій свідчать такі повноваження:

 затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля;

 затвердження переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації; визначення правових засад вилучення об'єктів права приватної власності;

 прийняття законів із відповідних питань (наприклад, законів, що визначають основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення; засади регулювання праці і зайнятості, шлюбу, сім'ї, охорони дитинства, материнства, батьківства;

 виховання, освіти, культури і охорони здоров'я; екологічної безпеки; правовий режим власності; правові засади і гарантії підприємництва; правила конкуренції та норми антимонопольного регулювання; засади регулювання демографічних та міграційних процесів тощо).

Про зовнішні функції Верховної Ради України свідчать такі її повноваження:

- оголошення за поданням Президента України стану війни і укладення миру, схвалення рішення Президента України про використання Збройних Сил України та інших військових формувань у разі збройної агресії проти України;
- схвалення рішення про надання військової допомоги іншим державам, про направлення підрозділів Збройних Сил України до іншої держави чи про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України;

- затвердження протягом двох днів з моменту звернення Президента України указів про введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях, про загальну або часткову мобілізацію, про оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації;
- надання законом згоди на обов'язковість міжнародних договорів України та денонсація міжнародних договорів України.

Крім того, Верховна Рада України має законодавчі повноваження щодо:

- 1) засад зовнішніх зносин, зовнішньоекономічної діяльності, митної справи;
- 2) основ національної безпеки, організації Збройних Сил України;
- 3) правового режиму воєнного і надзвичайного стану.

ВИСНОВКИ

Верховна Рада України виконує значну кількість функцій (перелік яких ми вже розглянули вище), для реалізації яких вона наділяється відповідними повноваженнями.

Головними функціями Верховної Ради України є:

- 1) законодавча;
- 2) установча;
- 3) бюджетно-фінансова;
- 4) функція парламентського контролю;
- 5) зовнішньополітична.

Порядок реалізації законодавчої функції Верховної Ради України ми розглянемо детально далі, зараз же зупинимося на характеристиці інших її функцій.

Верховну Раду України характеризує її кількісний і якісний склад. **Кількісний склад** визначається рядом об'єктивних чинників. Це, зокрема:

- розмір території держави;
- кількість населення країни; національний склад;
- національно-територіальна структура держави.

При визначенні кількості народних представників у парламенті обов'язково враховуються ці чинники, адже від цього залежатиме ефективність та якість народного представництва.

Згідно зі ст. 76 Конституції України кількісний склад Верховної Ради України — 450 народних депутатів України.

- **Кількісний склад парламенту України** — це загальна кількість народних депутатів у Верховній Раді, яка формується з урахуванням таких об'єктивних чинників, як:
 - кількість населення (громадян) України;
 - виборча система;
 - розмір території;
 - адміністративно-територіальний поділ території;
 - однопалатна структура парламенту.

- **Якісний склад Верховної Ради України** забезпечується шляхом проведення загальних, рівних і прямих виборів.
- В цьому аспекті важливим є конституційно-правове закріплення змісту якісного складу Верховної Ради України та характеру співвідношення між представленими інтересами окремих груп населення народними депутатами України та інтересами в суспільстві.
- **Якісний склад** Верховної Ради України чітко не регламентується на конституційно-правовому рівні, оскільки вибори до неї є вільними та демократичними. Конституція України визначає лише вимоги до народних депутатів.

Серед елементів, що характеризують якісний склад загальнонаціонального представницького органу, можна виділити:

- соціальний склад;
- партійний склад;
- національний склад;
- професійний склад;
- віковий склад;
- статевий склад Верховної Ради України.

- Однією з найважливіших складових є **соціальний склад** парламенту. Верховна Рада України — це соціальний інститут, який акумулює представників різних соціальних груп, соціальних верств, що складають українське суспільство.
- Важливим елементом якісного складу Верховної Ради України є її **партійний склад**. Базовою основою партійного складу є політичні партії та блоки, які подолали три відсотковий бар'єр на парламентських виборах. Україна має багатопартійну систему.

- Вирішальним фактором, що впливає на якісний вибір представників партійного складу парламенту за багатопартійної системи є **виборча система**.
- За такої виборчої системи депутатські мандати розподіляються строго пропорційно до одержаних партіями чи блоками голосів виборців. **В Україні запроваджена пропорційна виборча система**. Вона стимулює розвиток політичних партій та політичну структуризацію суспільства.
- **Виборчий закон** містить норми, які мають забезпечити досить сприятливі умови для участі більшості політичних партій та їх блоків у виборчому процесі. Тим самим забезпечується більш інтенсивна інтеграція та ефективне представництво політичних інтересів різноманітних верств суспільства у парламенті України.

- Ще одним елементом якісного складу парламенту є **національний склад** Верховної Ради України.

Це якісний показник, що відображає співвідношення між українською нацією, національними меншинами України та їх представниками у парламенті.

- Дуже важливе значення для якісного складу парламенту має **професійний склад** Верховної Ради України.

Цей факт відіграє значну роль у його функціонуванні, особливо у його законодавчій діяльності. Парламент України може використовувати універсальний професійний досвід усіх народних депутатів, який збагачений практикою попередньої діяльності кожного з них, що у свою чергу забезпечує багатогранність та глибину обговорення законів та інших актів державно-суспільного значення.

Структура Верховної Ради України включає два аспекти:

- 1) Політичний;
- 2) Організаційно-функціональний.

1. Політична структура характеризується наявністю **політичних утворень** (інституцій).

- До таких слід віднести **депутатські фракції** та **коаліцію депутатських фракцій**.
- Право народних депутатів об'єднуватися у фракції передбачено ст. 15 Закону України «Про статус народного депутата України», відповідно до якої порядок утворення та особливості діяльності фракцій у парламенті визначається Регламентом Верховної Ради України та іншими законодавчими актами, що регулюють депутатську діяльність. **Регламент** Верховної Ради України є правовою основою юридичного визнання й регламентації діяльності депутатських фракцій у парламенті

Відповідно до **ст. 57 глави 11** «Формування депутатських фракцій у Верховній Раді України», Регламенту Верховної Ради України депутатські **фракції формуються**:

 на першій сесії Верховної Ради України нового скликання до розгляду питань про обрання Голови Верховної Ради України.

 на партійній основі народними депутатами, обраними за списком політичних партій (виборчих блоків політичних партій), які за результатами виборів отримали депутатські мандати.

Депутатські фракції — це добровільні об'єднання народних депутатів України на партійній основі, що уповноважені сприяти формуванню стабільних політичних поглядів та інтересів їхніх членів шляхом утворення коаліцій у парламенті для подальшого впливу на парламентську політику, а також для утримання влади за допомогою тих способів та заходів, що визначені на конституційно-правовому рівні.

Фракції є організаційно-правовою базою формування коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України.

Депутатським фракціям притаманні такі **ознаки**, як:

- вольовий характер створення;
- партійна основа їх формування;
- забезпечення політичної стабільності парламенту України;
- реалізація програми шляхом впливу на парламентську політику;
- вплив на кадрову політику в державних органах;
- закріплення статусу на конституційно-правовому рівні.

- Засади формування, організації діяльності та припинення діяльності **коаліції депутатських фракцій** у Верховній Раді України встановлюються Конституцією України та Регламентом Верховної Ради України.

- **Коаліція формується** після проведення депутатськими фракціями консультацій. За результатами проведених консультацій за особистими підписами голів відповідних депутатських фракцій або за рішенням депутатської фракції одним із заступників голови депутатської фракції укладається Угода про коаліцію депутатських фракцій у Верховній Раді. У коаліційній угоді фіксуються узгоджені політичні позиції, що стали основою формування цієї коаліції, а також порядок вирішення внутрішньоорганізаційних питань діяльності коаліції. До коаліційної угоди додається список народних депутатів, які сформували коаліцію, з особистими підписами народних депутатів.
- **Коаліція вважається сформованою** з моменту офіційного оголошення про це головуючим на пленарному засіданні на підставі поданих до Апарату Верховної Ради документів Депутатська фракція, до складу якої входить більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України, має права коаліції депутатських фракцій, передбачені Конституцією.

2. Організаційно-функціональна структура має вираження у діяльності Голови Верховної Ради України, комітетів, тимчасових спеціальних і тимчасових слідчих комісій.

Повноваження комітетів Верховної Ради України визначаються Конституцією України та **Законом України «Про комітети Верховної Ради України»** від 4 квітня 1995 р. (із наст, змінами).

Завдання і компетенція комітетів визначаються положеннями про відповідні комітети, що затверджуються Верховною Радою України, Регламентом Верховної Ради України. Комітети є відповідальними перед Верховною Радою України і їй підзвітними. Діяльність комітетів координує Голова Верховної Ради.

Основними напрямками діяльності комітетів Верховної Ради України є, по-перше, законопроектна діяльність, зміст якої полягає в:

- організації розробки за дорученням Верховної Ради України чи з власної ініціативи проектів законів та інших актів, що розглядаються Верховною Радою України;
- попередньому розгляді та підготовці висновків і пропозицій щодо законопроектів, внесених іншими суб'єктами законодавчої ініціативи;
- доопрацюванні та редагуванні за дорученням Верховної Ради України чи з власної ініціативи окремих законопроектів за наслідками розгляду їх у першому та наступних читаннях;
- визначенні завдань щодо розробки законопроектів чи їх структурних частин;
- узагальненні зауважень і пропозицій, що надійшли у результаті їх обговорення.

- По-друге, **комітети здійснюють контроль** за дотриманням та реалізацією Конституції та законів України, інших нормативних актів Верховної Ради України, за відповідністю підзаконних актів Конституції та законам України, беруть участь у контролі за виконанням державного бюджету в частині, що віднесена до компетенції комітетів, з метою забезпечення доцільності, економності та ефективності використання державних коштів.
- По-третє, комітети Верховної Ради України **здійснюють аналітичну функцію**, яка полягає у зборі, вивченні, дослідженні інформації з питань, що належать до компетенції комітетів; вивченні ефективності застосування нормативних актів Верховної Ради України
- Парламентські комітети беруть участь у здійсненні **зовнішньополітичної діяльності** Верховної Ради України, яка включає попередній розгляд та підготовку висновків і пропозицій щодо ратифікації чи денонсації міжнародних договорів і угод

- Серед **функцій** комітетів Верховної Ради України виділяють і **установчу**, яка головним чином полягає в обговоренні та рекомендації кандидатур посадових осіб, які відповідно до Конституції та законів України обираються, призначаються або затверджуються Верховною Радою України

- **Отже**, функціональне призначення комітетів Верховної Ради України зумовлене змістом діяльності законодавчого органу. Комітети є органами галузевої компетенції, формуються за критерієм фахової підготовки та кваліфікації народних депутатів України, і тому від їх діяльності залежить якісний рівень законопроектної роботи. Про це свідчить і комплекс зобов'язань комітетів Верховної Ради України.

- **Тимчасова спеціальна комісія** є головною з питання, для підготовки якого її створено. Вона здійснює свою діяльність відповідно до Регламенту Верховної Ради України та постанови, в якій зазначається: \
 - 1) назва комісії;
 - 2) мета, завдання і коло питань, для підготовки і попереднього розгляду яких вона утворюється;
 - 3) кількісний і персональний склад комісії, її голова та заступник голови;
 - 4) термін діяльності (на заздалегідь визначений час або на час виконання відповідної роботи);
 - 5) термін звіту про виконану роботу, який не перевищує шести місяців з дня утворення комісії;
 - 6) заходи щодо забезпечення її роботи.
 - **Звіти** тимчасових слідчих комісій та їх **висновки** розглядає Верховна Рада України. Ці висновки і пропозиції **не** є вирішальними для слідства і суду.

- Верховна Рада України для забезпечення своєї діяльності утворює допоміжний орган — **апарат Верховної Ради України.**

Його **статус** визначається Конституцією України, Регламентом Верховної Ради України, Положеннями про апарат Верховної Ради України, про помічника-консультанта народного депутата України тощо.

- Відповідно до **п. 35 ст. 85 КУ** Верховна Рада України **має право** призначати на посаду та звільняти з посади керівника апарату Верховної Ради України та затверджувати структуру апарату Верховної Ради України.

- Ст. 7 Регламенту ВРУ визначає функціональне призначення апарату Верховної Ради України.

Цей орган здійснює:

- організаційне,
- правове,
- наукове,
- документальне,
- інформаційне,
- експертно-аналітичне,
- матеріально-технічне,
- фінансове забезпечення діяльності Верховної Ради України, її органів, народних депутатів, депутатських фракцій, коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України.

Апарат Верховної Ради України діє на основі Положення про апарат Верховної Ради України, яке затверджується постановою Верховної Ради.

- **Особливістю апарату** Верховної Ради України є те, що він формується не з народних депутатів, а його кадровою основою є **державні службовці**.

Незважаючи на те, що апарат Верховної Ради України не має повноважень щодо прийняття рішень від імені парламенту та його інституцій, його роль є надзвичайно важливою в забезпеченні розробки проектів багатьох таких рішень, їх підготовки та виконання. **Апарат та його службовці своєю діяльністю забезпечують певною мірою професіоналізм народних депутатів і парламенту загалом.**

ВИСНОВКИ

- Верховна Рада України є однопалатним (монокамерним) парламентом. Однопалатний парламент є органом законодавчої влади, що складається з однієї палати. Але якщо проаналізувати кількісний склад однопалатних парламентів демократичних країн світу, можна дійти висновку, що не завжди кількість парламентаріїв залежить від структури парламенту. Скоріше — від особливостей розвитку держави і традицій.

- **Рахункова палата** є одним із органів, який має повноваження щодо контролю за дотриманням бюджетного законодавства.
- **Контроль за використанням коштів Державного бюджету** України від імені Верховної Ради України на підставі статті 98 Конституції України здійснює **Рахункова палата**, Голову та інших членів якої відповідно до пункту 16 статті 85 Конституції України призначає на посади та звільняє з них Верховна Рада України. Статус, завдання, функції та повноваження Рахункової палати, її склад, структура, порядок діяльності визначаються **Законом України «Про Рахункову палату»** від 02 липня 2015 року № 576-VIII.

Рахункова палата — постійно діючий орган контролю, підпорядкований і підзвітний Верховній Раді України, що здійснює діяльність самостійно, незалежно від будь-яких органів держави.

 До **основних завдань** Рахункової палати належать організація і контроль за своєчасним виконанням видаткової частини Державного бюджету України, витрачанням бюджетних коштів (у тому числі загальнодержавних цільових фондів), їх обсягами, структурою та цільовим призначенням, утворенням і погашенням внутрішнього та зовнішнього боргу України, а також визначення ефективності й доцільності видатків державних коштів, валютних і кредитно-фінансових ресурсів, контроль за фінансуванням загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального і національно-культурного розвитку, охорони довкілля.

Діяльність Рахункової палати ґрунтується на принципах:

- законності,
- незалежності,
- об'єктивності,
- безсторонності,
- гласності,
- неупередженості.

Рахункова палата є організаційно, функціонально та фінансово незалежною, самостійно планує свою діяльність. (ст. 2 Закону) У своїй діяльності Рахункова палата **керується основними принципами** діяльності Міжнародної організації вищих органів фінансового контролю (**INTOSAI**), Європейської організації вищих органів фінансового контролю (**EUROSAI**) та Міжнародні стандарти вищих органів фінансового контролю (**ISSAI**) в частині, що не суперечить Конституції та законам України.

- **Фінансове забезпечення діяльності**

Рахункової палати здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, включаючи кошти, отримані відповідно до міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, або проектів міжнародної технічної допомоги. Фінансове забезпечення діяльності Рахункової палати за рахунок будь-яких інших джерел забороняється.

Відповідно до Закону України «Про рахункову палату» до функцій Рахункової палати відносяться:

1) фінансовий аудит та аудит ефективності щодо:

 надходжень до державного бюджету податків, зборів, обов'язкових платежів та інших доходів, включаючи адміністрування контролюючими органами таких надходжень;

 проведення витрат державного бюджету, включаючи використання бюджетних коштів на забезпечення діяльності Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Конституційного Суду України, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Вищої ради правосуддя, Генеральної прокуратури України та інших органів, безпосередньо визначених Конституцією України; використання коштів державного бюджету, наданих місцевим бюджетам та фондам загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування; здійснення таємних видатків державного бюджету;

 управління об'єктами державної власності, що мають фінансові наслідки для державного бюджету, включаючи забезпечення відрахування (сплати) до державного бюджету коштів, отриманих державою як власником таких об'єктів, та використання коштів державного бюджету, спрямованих на відповідні об'єкти;

 надання кредитів з державного бюджету та повернення таких коштів до державного бюджету; - операцій щодо державних внутрішніх та зовнішніх запозичень, державних гарантій, обслуговування і погашення державного та гарантованого державою боргу; - використання кредитів (позик), залучених державою до спеціального фонду державного бюджету від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій, виконання міжнародних договорів України, що призводить до фінансових наслідків для державного бюджету, у межах, які стосуються таких наслідків; -здійснення закупівель за рахунок коштів державного бюджету;

 виконання державних цільових програм, інвестиційних проектів, державного замовлення, надання державної допомоги суб'єктам господарювання за рахунок коштів державного бюджету;

 управління коштами державного бюджету центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів;

 стану внутрішнього контролю розпорядників коштів державного бюджету;

 інших операцій, пов'язаних із надходженням коштів до державного бюджету та їх використанням; виконання кошторису доходів та витрат Національного банку України;

- 2) проводит експертизу поданого до Верховної Ради України проекту закону про Державний бюджет України (включаючи матеріали, що додаються до цього проекту закону) та готує відповідні висновки;
- 3) аналізує виконання Державного бюджету України та готує відповідні висновки, а також пропозиції щодо усунення виявлених відхилень і порушень;
- 4) аналізує річний звіт про виконання закону про Державний бюджет України, поданий Кабінетом Міністрів України, та готує відповідні висновки з оцінкою ефективності управління коштами державного бюджету, а також пропозиції щодо усунення виявлених порушень та вдосконалення бюджетного законодавства;
- 5) аналізує ефективність використання суб'єктами господарювання пільг із сплати до державного бюджету податків, зборів, обов'язкових платежів, доцільність функціонування пільгових режимів оподаткування та їх вплив на загальний стан надходжень державного бюджету;

- 6) здійснює попередній аналіз, до розгляду на засіданнях комітетів Верховної Ради України та на пленарних засіданнях Верховної Ради України, звіту Антимонопольного комітету України та звіту Фонду державного майна України в частині, що впливає на виконання державного бюджету;
- 7) здійснює попередній аналіз, до розгляду на засіданнях комітетів Верховної Ради України та на пленарних засіданнях Верховної Ради України, щорічного звіту, що містить аналіз функціонування системи публічних закупівель та узагальнену інформацію про результати здійснення контролю у сфері закупівель, протягом трьох місяців з дня його оприлюднення;
- 8) здійснює за зверненням органів місцевого самоврядування, фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування, державних підприємств та інших суб'єктів господарювання державного сектору економіки заходи державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) щодо відповідних місцевих бюджетів та діяльності суб'єктів звернення;

- 9) направляє за результатами заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) обов'язкові для розгляду рішення Рахункової палати;
- 10) аналізує реалізацію наданих Рахунковою палатою рекомендацій (пропозицій) з метою оцінки їх результативності;
- 11) звертається до суду у разі порушення об'єктами контролю повноважень членів Рахункової палати та посадових осіб апарату Рахункової палати, зокрема щодо усунення перешкод у реалізації таких повноважень;
- 12) у разі виявлення ознак кримінального або адміністративного правопорушення інформує про них відповідні правоохоронні органи;
- 13) здійснює співробітництво з вищими органами фінансового контролю інших держав, міжнародними організаціями, укладає з ними угоди про співробітництво, проводить з органами фінансового контролю інших держав спільні та паралельні аудити;

- 14) здійснює методичну та методологічну роботу з питань державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту);
- 15) забезпечує проведення для посадових осіб апарату Рахункової палати навчання та підвищення кваліфікації;
- 16) здійснює інші повноваження, визначені законом.

За колом об'єктів контролю, повноваження Рахункової палати поширюються на:

- державні органи;
- органи місцевого самоврядування;
- інші бюджетні установи, у тому числі закордонні дипломатичні установи України;
- суб'єкти господарювання;
- громадські чи інші організації;
- фонди загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування;
- Національний банк України та інші фінансові установи. Рахункова палата складається з дев'яти членів Рахункової палати.

Членами Рахункової палати є Голова Рахункової палати, його заступник та інші члени Рахункової палати.

Для забезпечення **виконання** покладених на Рахункову палату **повноважень** діє апарат Рахункової палати, що складається з департаментів, територіальних та інших структурних підрозділів (включаючи патронатні служби членів Рахункової палати).

Організацію роботи члена Рахункової палати забезпечує його патронатна служба у складі не більше трьох радників.

Структура, штатний розпис апарату Рахункової палати затверджуються Рахунковою палатою в межах бюджетних призначень на забезпечення діяльності Рахункової палати.

Голова Рахункової палати:

- 1) очолює Рахункову палату, здійснює загальне керівництво її діяльністю та забезпечує загальну організацію роботи Рахункової палати;
- 2) представляє Рахункову палату у відносинах з Верховною Радою України, її органами, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами та організаціями, органами державного фінансового контролю іноземних держав та іншими міжнародними організаціями;
- 3) головує на засіданнях Рахункової палати;
- 4) вносить на розгляд Рахункової палати пропозиції щодо загальної концепції роботи Рахункової палати, кадрової політики, проектів кошторису Рахункової палати, структури і штатного розпису апарату Рахункової палати;

- 5) вносить на розгляд Рахункової палати пропозиції щодо призначення на посаду та звільнення з посади Секретаря Рахункової палати і відповідно до рішення Рахункової палати призначає на посаду та звільняє з посади Секретаря Рахункової палати;
- 6) інформує Верховну Раду України про результати здійснення державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту);
- 7) підписує рішення Рахункової палати та протоколи засідань Рахункової палати;
- 8) здійснює зв'язки з громадськістю та засобами масової інформації;
- 9) здійснює інші повноваження відповідно до цього Закону та інших законів України.

Рахункова палата взаємодіє з Верховною Радою України та її органами , що передбачає, зокрема:

- призначення і звільнення Верховною Радою України Голови та інших членів Рахункової палати;
- інформування Верховної Ради України та її органів про результати здійснення Рахунковою палатою заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту);
- подання і представлення Верховній Раді України щорічного звіту про результати діяльності Рахункової палати;
- заслуховування Верховною Радою України та її органами доповідей та інформацій (повідомлень) членів Рахункової палати щодо здійснення заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту);
- надання Рахунковою палатою в межах компетенції консультацій Верховній Раді України;
- участь народних депутатів України у засіданнях Рахункової палати;
- участь членів Рахункової палати у засіданнях Верховної Ради України та її органів.

У відносинах з **Президентом** України, Рахункова палата може бути залучена до підготовки проектів актів Президента України з питань, що належать до компетенції Рахункової палати.

У відносинах з **Кабінетом Міністрів України**, Рахункова палата може звернутися до Кабінету Міністрів України з обґрунтованою пропозицією призупинити дію або скасувати акт Кабінету Міністрів України з питань фінансів і бюджету з мотивів його невідповідності законам України.

Рахункова палата перевіряє діяльність Національного банку України та його установ, уповноважених банків і кредитних установ у частині обслуговування ними Державного бюджету України.

ВИСНОВКИ

- Можна підвести підсумки, що Рахункова палата займає особливе місце в системі контролюючих органів держави, оскільки її діяльність не залежить від виконавчих органів влади і їм не підпорядкована. Що вона має свою структуру та її діяльність(а також принципи діяльності) чітко передбачені законом.

- Верховна Рада України приймає закони, постанови та інші акти. (ст. 91)
- Закон – це, зазвичай, нормативно-правовий акт, що приймається органом законодавчої влади (Верховною Радою України) чи безпосередньо народом України (на всеукраїнському референдумі) з дотриманням вимог законодавчої процедури, який має вищу (стосовно до всіх інших нормативноправових актів) юридичну силу та регулює найважливіші суспільні відносини переважно загального характеру.

В юридичній літературі виділяють такі **формальні ознаки закону**:

- 1) рівень прийняття (загальнодержавний);
- 2) орган прийняття (приймається Верховною Радою України або народом України на референдумі);
- 3) особливий порядок прийняття (прийняття закону включає обов'язкові стадії законодавчого процесу, передбачені Конституцією Верховної Ради України та Регламентом Верховної Ради України);
- 4) непідконтрольність із боку будь-якого органу державної влади (закони можуть бути змінені або скасовані лише Верховною Радою України).

Закон має певну **структуру**, основними **елементами** якої є:

- реквізити закону (його назва; найменування органу, який прийняв закон; дата прийняття; підпис особи, уповноваженої підписувати закони);
- преамбула;
- статті й рубрики (глави, розділи тощо) закону. Конституція України (ст. 92) чітко визначила предмет законодавчої діяльності Верховної Ради України.

Виключно законами України визначаються:

- 1) права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина;
- 2) громадянство, правосуб'єктність громадян, статус іноземців та осіб без громадянства;
- 3) права корінних народів і національних меншин;
- 4) порядок застосування мов;
- 5) засади використання природних ресурсів, виключної (морської) економічної зони, континентального шельфу, освоєння космічного простору, організації та експлуатації енергосистем, транспорту і зв'язку;
- 6) основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення; засади регулювання праці і зайнятості, шлюбу, сім'ї, охорони дитинства, материнства, батьківства;

- 7) виховання, освіти, культури і охорони здоров'я; екологічної безпеки;
- 8) правовий режим власності;
- 9) правові засади і гарантії підприємництва; правила конкуренції та норми антимонопольного регулювання;
- 10) засади зовнішніх зносин, зовнішньоекономічної діяльності, митної справи;
- 11) засади регулювання демографічних та міграційних процесів;
- 12) засади утворення і діяльності політичних партій, інших об'єднань громадян, засобів масової інформації;
- 13) організація і діяльність органів виконавчої влади, основи державної служби, організації державної статистики та інформатики;
- 14) територіальний устрій України;

15) судоустрій, судочинство, статус суддів, засади судової експертизи, організація і діяльність прокуратури, органів дізнання і слідства, нотаріату, органів і установ виконання покарань; основи організації та діяльності адвокатури;

16) засади місцевого самоврядування;

17) статус столиці України; спеціальний статус інших міст;

18) основи національної безпеки, організації Збройних Сил України і забезпечення громадського порядку;

19) правовий режим державного кордону;

20) правовий режим воєнного і надзвичайного стану, зон надзвичайної екологічної ситуації;

21) організація і порядок проведення виборів і референдумів;

22) організація і порядок діяльності Верховної Ради України, статус народних депутатів України;

23) засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них.

Виключно законами України встановлюються:

- 🎬 Державний бюджет України і бюджетна система України;
- 🎬 система оподаткування, податки і збори; засади створення і функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків;
- 🎬 статус національної валюти, а також статус іноземних валют на території України;
- 🎬 порядок утворення і погашення державного внутрішнього і зовнішнього боргу;
- 🎬 порядок випуску та обігу державних цінних паперів, їх види і типи;
- 🎬 порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав;
- 🎬 порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України;

Виключно законами України встановлюються:

- 🎬 одиниці ваги, міри і часу;
- 🎬 порядок встановлення державних стандартів;
- 🎬 порядок використання і захисту державних символів; державні нагороди;
- 🎬 військові звання, дипломатичні ранги та інші спеціальні звання;
- 🎬 державні свята;
- 🎬 порядок утворення і функціонування вільних та інших спеціальних зон, що мають економічний чи міграційний режим, відмінний від загального.

Законом України оголошується **амністія**.

Постанова – акт, за допомогою якого Верховна Рада України оформлює свої дії щодо самоорганізації (обрання керівних посадових осіб Верховної Ради, утворення комітетів та обрання їхніх голів), обрання, призначення, затвердження відповідних посадових осіб тощо.

Зазвичай, постанови Верховної Ради України мають **ненормативний характер**.

- **Заяви та звернення** – акти ненормативного характеру, які містять заклики до парламентів, інших вищих органів інших країн здійснити певні дії (або утриматися від здійснення певних дій) з метою підтримання миру, подальшого розвитку двота багатосторонніх відносин, усунення джерел ускладнення міжнародного становища в цілому чи двосторонніх відносин.

Декларація – акт, який у загальній, принциповій формі передає основні властивості конституційно-правового регулювання, виражає наміри та зобов'язання учасників правових відносин.

Декларації, прийняті Верховною Радою (зокрема Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р., Декларація прав національностей України від 1 листопада 1991 р.), мають нормативний характер, але безпосереднє їх застосування, через загальний характер норм декларацій, ускладнено. Декларативні положення реалізуються, здебільшого, за допомогою конкретніших приписів.

ВИСНОВКИ

Стаття 91 Конституції України передбачає, що Верховна Рада України приймає закони, постанови та інші акти. Із практики Верховної Ради України відомі також такі акти, як **заяви, звернення та декларації**. Закон – це, зазвичай, нормативно-правовий акт, що приймається органом законодавчої влади (Верховною Радою України) чи безпосередньо народом України (на всеукраїнському референдумі) з дотриманням вимог законодавчої процедури, який має вищу (стосовно до всіх інших нормативноправових актів) юридичну силу та регулює найважливіші суспільні відносини переважно загального характеру. Постанова – акт, за допомогою якого Верховна Рада України оформлює свої дії щодо самоорганізації (обрання керівних посадових осіб Верховної Ради, утворення комітетів та обрання їхніх голів), обрання, призначення, затвердження відповідних посадових осіб тощо.

- Правовий статус народного депутата України встановлюється положеннями Конституції України (статті 78-81), Законом України «Про статус народного депутата України», Регламентом Верховної Ради України від 10 лютого 2010 р. та іншими актами.
- У них закріплюються принципи статусу народного депутата України, строк його повноважень, права та обов'язки, гарантії депутатської діяльності.

Принципами статусу народного депутата України є:

- вільний депутатський мандат;
- здійснення повноважень народним депутатом на постійній основі;
- несумісність депутатського мандата з іншими видами діяльності;
- рівноправність депутатів;
- депутатська недоторканність і депутатський індемнітет.

Принцип **вільного депутатського мандата** прямо не закріплюється в Конституції України, але він впливає із загального принципу парламентаризму, який отримав визнання в ст. 75 Конституції України.

До основних положень вільного депутатського мандата, зокрема, належать:

 мандат є загальним (тобто хоча депутати і можуть обиратися по виборчих округах, вони представляють усю націю);

 мандат – не імперативний, а факультативний (його здійснення вільне від примусу, депутат не зобов'язаний робити щось конкретне, зокрема брати участь у парламентських засіданнях, не зобов'язаний враховувати думку своїх виборців);

 мандат не підлягає відкликанню;

 мандат за його здійснення не потребує схвалення дій мандатарія (презумпція відповідності волі депутатів волі народу не підлягає запереченню).

Принципи здійснення повноважень народним депутатом України на постійній основі та несумісності депутатського мандата закріплені в **ст. 78 Конституції України** та в **ст. 3 Закону України «Про статус народного депутата України»**.

Так, народний депутат України здійснює свої повноваження на постійній основі, а принцип несумісності депутатського мандата означає, що **народний депутат України не має права:**

- бути членом Кабінету Міністрів України, керівником центрального органу виконавчої влади;
- мати інший представницький мандат чи одночасно бути на державній службі;
- обіймати посаду міського, сільського, селищного ГОЛОВИ;

Народний депутат України не має права:

 обіймати посаду міського, сільського, селищного голови;

 мати будь-яку, крім депутатської, оплачувану роботу, за винятком викладацької, наукової та творчої діяльності, а також медичної практики у вільний від виконання обов'язків народного депутата час;

 залучатись як експерт органами досудового слідства, прокуратури, суду, а також провадити адвокатську діяльність; входити до складу керівництва, правління чи ради підприємства, установи, організації, що має на меті одержання прибутку.

- **Принцип депутатської рівноправності** знаходить свій вияв у праві народних депутатів України обирати і бути обраними до органів Верховної Ради та на парламентські посади, у праві законодавчої ініціативи, брати участь у дебатах тощо.
- **Принцип депутатської недоторканності** означає, що: Народний депутат України не може бути без згоди Верховної Ради України притягнутий до кримінальної відповідальності, затриманий чи заарештований.

Обшук, затримання народного депутата чи огляд особистих речей і багажу, транспорту, житлового чи службового приміщення

народного депутата, а також порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції та застосування інших заходів, що відповідно до закону обмежують права і свободи народного депутата України, допускаються лише в разі, коли Верховною Радою України надано згоду на притягнення його до кримінальної відповідальності, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо (ч. 3 ст. 80 Конституції України, ст. 27 Закону України «Про статус народного депутата України»).

Арешт (взяття під варту) як кримінально-процесуальний запобіжний захід і арешт як адміністративне стягнення за вчинене правопорушення можуть бути застосовані до народного депутата України лише за згодою Верховної Ради України (Рішення Конституційного Суду України від 26 червня 2003 р. № 12-рп/2003 (справа про гарантії депутатської недоторканості). Порядок одержання згоди Верховної Ради України на притягнення народного депутата України до відповідальності визначається Регламентом Верховної Ради України та Законом України «Про статус народного депутата України».

Депутатський індемнітет розглядається у двох аспектах:

- **по-перше**, як невідповідальність народного депутата України – він не несе юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання в парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп (ч. 2 ст. 80 Конституції України);
- **по-друге**, як винагорода народного депутата України за його парламентську діяльність (згідно зі ст. 33 Закону України «Про статус народного депутата України» оплата праці народного депутата України проводиться в розмірах, установлених Верховною Радою України).

ВИСНОВКИ

- Отже, народний депутат України – обраний відповідно до Закону України «Про вибори народних депутатів України» представник Українського народу у Верховній Раді України та уповноважений ним протягом строку депутатських повноважень здійснювати повноваження, що дає можливість брати участь у законотворчій діяльності та здійсненні інших функцій Верховної Ради України. Правовий статус народного депутата України встановлюється положеннями Конституції України (статті 78-81), Законом України «Про статус народного депутата України», Регламентом Верховної Ради України від 10 лютого 2010 р. та іншими актами. У них закріплюються принципи статусу народного депутата України, строк його повноважень, права та обов'язки, гарантії депутатської діяльності

- Відповідно до **ст. 101 Конституції України** парламентський **контроль** за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина здійснює **Уповноважений** Верховної Ради України з прав людини.
- **Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»** від 23.12.1997 р. вказує, що Уповноважений здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб.
- **Діяльність Уповноваженого** доповнює існуючі засоби захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, не відміняє їх і не тягне перегляду компетенції державних органів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод.
- Повноваження Уповноваженого **не можуть бути припинені** чи **обмежені** у разі закінчення строку повноважень Верховної Ради України або її розпуску, введення воєнного або надзвичайного стану в Україні чи в окремих її місцевостях.

Уповноважений призначається на посаду і звільняється з посади Верховною Радою України **таємним голосуванням строком на п'ять років**, який починається з дня складення ним присяги на сесії Верховної Ради України.

Уповноваженим може бути призначено:

- громадянина України, який на день обрання досяг 40 років,
- володіє державною мовою,
- має високі моральні якості,
- досвід правозахисної діяльності
- протягом останніх п'яти років проживає в Україні.

Пропозиції щодо кандидатур(и) на посаду Уповноваженого вносять Голова Верховної Ради України або не менше однієї четвертої народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України.

Кримінальну справу проти Уповноваженого може бути порушено лише Генеральним прокурором України.

Не може бути призначено Уповноваженим особу, яка

має судимість за вчинення злочину, якщо ця судимість не погашена та не знята в установленому законом порядку.

Уповноважений не може мати представницького мандата, обіймати будь-які інші посади в органах державної влади, виконувати іншу оплачувану чи неоплачувану роботу в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, крім викладацької, наукової або іншої творчої діяльності.

Він не може бути:

- членом будь-якої політичної партії. Уповноважений користується правом недоторканності на весь час своїх повноважень;
- без згоди Верховної Ради України притягнутий до кримінальної відповідальності або підданий заходам адміністративного стягнення, що накладаються в судовому порядку, затриманий, заарештований, підданий обшуку, а також особистому огляду.

Для здійснення своєї діяльності Уповноважений наділений широким колом прав, зокрема, він має право:

- 1) невідкладного прийому Президентом України, Головою Верховної Ради України, Прем'єр-міністром України, керівниками інших державних органів, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їх посадовими та службовими особами;
- 2) бути присутнім на засіданнях Верховної Ради України, Кабінету¹ Міністрів, Конституційного Суду, Верховного Суду України та інших колегіальних органів;
- 3) безперешкодно відвідувати органи державної влади, місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, бути присутнім на їх засіданнях;
- 4) на ознайомлення з документами, у тому числі і секретними (таємними), та отримання їх копій;

- 5) відвідувати у будь-який час місця тримання затриманих, попереднього ув'язнення, установи відбування засудженими покарань та установи примусового лікування і перевиховання, психіатричні лікарні, опитувати осіб, які там перебувають, та отримувати інформацію щодо умов їх тримання;
- 6) бути присутнім на засіданнях судів усіх інстанцій, у тому числі на закритих судових засіданнях, за умови згоди суб'єкта права, в інтересах якого судовий розгляд оголошено закритим;
- 7) звертатися до суду із заявою про захист прав і свобод людини і громадянина, які за станом здоров'я чи з інших поважних причин не можуть цього зробити самостійно, а також особисто або через свого представника брати участь у судовому процесі;
- 8) направляти до відповідних органів акти реагування Уповноваженого у разі виявлення порушень прав і свобод людини і громадянина для вжиття цими органами заходів.

Конституційне подання Уповноваженого — акт реагування до Конституційного Суду України щодо вирішення питання про відповідність Конституції України нормативно-правових актів та офіційного тлумачення Конституції та законів України.

Подання Уповноваженого — акт, який вноситься Уповноваженим до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їх посадовим і службовим особам для вжиття відповідних заходів у місячний строк щодо усунення виявлених порушень прав і свобод людини і громадянина.

Протягом першого кварталу кожного року Уповноважений представляє Верховній Раді України **щорічну доповідь** про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні та про виявлені недоліки в законодавстві щодо захисту прав і свобод людини і громадянина.

ВИСНОВКИ

- Відповідно Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23.12.1997 р. вказує, що Уповноважений здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб. Діяльність Уповноваженого доповнює існуючі засоби захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, не відмінляє їх і не тягне перегляду компетенції державних органів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод. Повноваження Уповноваженого не можуть бути припинені чи обмежені у разі закінчення строку повноважень Верховної Ради України або її розпуску, введення воєнного або надзвичайного стану в Україні чи в окремих її місцевостях.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ

- 1. Парламентаризм є необхідною ознакою демократичного політичного устрою і має місце в усіх демократичних державах. Він не пов'язується тільки з якоюсь однією формою державного правління. Найповніше парламентаризм виявляється за парламентарних форм правління – у парламентарних республіках і парламентарних монархіях, де уряд формується парламентом і несе перед ним політичну відповідальність. Парламентаризм можливий і в президентській республіці, де внаслідок притаманного їй жорсткого поділу влади парламент має високий ступінь незалежності від уряду і водночас наділений вагомими повноваженнями з контролю за його діяльністю. У країнах зі змішаною республіканською формою правління парламентаризм існує передусім тією мірою, в якій парламент бере участь у формуванні уряду і контролює його діяльність. Загалом, парламентаризм, як і демократію, не можна характеризувати тільки під кутом зору його наявності чи відсутності. Є різні форми вияву і рівні розвитку парламентаризму.

2. Народний депутат України – обраний відповідно до Закону України «Про вибори народних депутатів України» представник Українського народу у Верховній Раді України та уповноважений ним протягом строку депутатських повноважень здійснювати повноваження, що дає можливість брати участь у законотворчій діяльності та здійсненні інших функцій Верховної Ради України.

3. Правовий статус народного депутата України встановлюється положеннями Конституції України (статті 78-81), Законом України «Про статус народного депутата України», Регламентом Верховної Ради України та іншими актами. У них закріплюються принципи статусу народного депутата України, строк його повноважень, права та обов'язки, гарантії депутатської діяльності.

4. Верховна Рада України виконує значну кількість функцій (перелік яких ми вже розглянули вище), для реалізації яких вона наділяється відповідними повноваженнями. Головними функціями Верховної Ради України є:

- 1) законодавча;
- 2) установча;
- 3) бюджетно-фінансова;
- 4) функція парламентського контролю;
- 5) зовнішньополітична.

5. Стаття 91 Конституції України передбачає, що Верховна Рада України приймає закони, постанови та інші акти. Із практики Верховної Ради України відомі також такі акти, як заяви, звернення та декларації.

6. Закон – це, зазвичай, нормативно-правовий акт, що приймається органом законодавчої влади (Верховною Радою України) чи безпосередньо народом України (на всеукраїнському референдумі) з дотриманням вимог законодавчої процедури, який має вищу (стосовно до всіх інших нормативноправових актів) юридичну силу та регулює найважливіші суспільні відносини переважно загального характеру.

7. Постанова – акт, за допомогою якого Верховна Рада України оформлює свої дії щодо самоорганізації (обрання керівних посадових осіб Верховної Ради, утворення комітетів та обрання їхніх голів), обрання, призначення, затвердження відповідних посадових осіб тощо.